

TARIXSIZ KELAJAK BO‘LMAS

Qayumova Maftuna Qahhor qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika

Institutining talabasi

ANOTATSIYA

Ta'lim sohasiga yaqin yillar ichida kirib kelayotgan "triz texnologiyalari " fani asosida" tashlandiq materiallar va karton qo'g'oz"dan me'moriy yodgorlik obidalar maketini yasash orqali bolalarda qadimiy madaniy yodgorliklarimizga mehr-muhabbatni shakllantirishga qaratiladi.

Kalit so'zlar: texnologiya, ta'lim, tashlandiq material, maket, yodgorlik ,davlatchilik, tarixiy, obida, mustaqillik, markaz, sensor tarbiya, ijodkorlik, tarbiyalanuvchi ,mayda motorika,

THERE IS NO FUTURE WITHOUT HISTORY

ABSTRACT

It is aimed at forming children's love for our ancient cultural monuments by making models of architectural monuments from discarded materials and cardboard, which has entered the field of education in recent years.

Key words: technology, education, abandoned material, model, monument, government, historical, monument, independence, center, sensory education, creativity, student, fine motor skills,

Kirish

2017-yil 30-sentyabrda Prezidentimiz tomonidan "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmon hamda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qaror qabul qilindi. Shu sababli MT sohasiga yaqin yillar ichida katta e'tibor qaratilmoqda. Buning sababi , kelajak yosh avlod qo'lidadir.Sohibqiron Amir Temur aytganlaridek: "Kuch-qudratimizga shubha qilsang, biz qurgan binolarga boq". Bu jumlaning o'zi ham ulug' davlatchilik tariximizni bizga eslatib turadi.Chunki tarixda bunday tengi yo'q loyihalarni faqat moliyaviy yuksalgan davlatlarga moliyaviy ta'minlay olgan . Tarixiy obidalarga tashrif buyurgan inson xuddi

o‘tmishga, sehrli diyorga tushib qolgandek his qiladi o‘zini va ana shu davr hayot tarzi ko‘z oldida gavdalanadi.

Tarixiy obidalar barpo etilishida ishlatilgan zarra qumdan tortib, mislsiz darajada betakror naqshlar va zarhal bezaklargacha bo‘lgan barcha unsurlar go‘yo tilga kirib ana shu davr haqida tashrif buyuruvchiga so‘zlab bergandek tuyuladi. Mustaqillikning dastlabki yillaridanoq tarixiy obidalarga bo‘lgan e‘tiborning yuqori darajada bo‘lishi ham ularning kelajak avlod uchun nechog‘lik ahamiyatli ekanligidan nishonadir. Yoshlarni ushbu obidalarning har bir qismini mukammal o‘rganishi va qalban his etishiga imkon yaratilmoqda. Bunday obidalarni ko‘rish orqali har kim ma‘naviy ozuqa oladi, shu bilan birga ruhan tetiklashadi. Birgina Samarqand misolida olib qarasa, u yerni “Sayqali ro‘yi zamin” deb atalishi bejiz emas. Bu hududda Sherdor, Tillakori, Ulug‘bek, Bibixonim madrasalari va ko‘plab boshqa tarixiy binolar joylashgan. Ularning har biri takrorlanmas go‘zallikka ega. Shu xususiyatlar orqali Registon maydoni butun dunyo xalqlarini o‘ziga jalb etib kelmoqda. Ushbu maydonda joylashgan Tillakori madrasasi tarixiga nazar tashlasak, madrasa 1646-1660-yillar davomida qurib bitkazilgan bo‘lib, qurilish ishlariga Samarqand hokimi Bahodir Yalangto‘sh homiylik qilgan. Madrasa karvonsaroy asosi ustiga qurilgan. Dastlab “Yalangto‘shbiy kichik madrasasi” deb nomlangan. Madrasa qurilishida yana boshqa bir maskan qurishga yetadigan miqdordagi mablag‘ ishlatilgani uchun “Tillakori” deb yuritila boshlangan. Madrasa aql bovar qilmas darajada serhashamligi bilan boshqalaridan ajrab turadi. Har bir peshtoq chuqur ravoqli qilib ishlangan va o‘z navbatida bu katta mehnat va mahorat talab etgan. Qurilishda eng mohir pardozechilar, me‘morlar ishtirok etgan. Yana bir ajib tomoni xonaqoh to‘riga marmardan jimjimadar mehrob va zinapoyali minbar ishlangan. Bino ravoqida marmarga pardozi ishlari 1659-1660-yillar tugatilgani o‘yib yozilgan. Birgina pardozi ishi bunday uzoq vaqat talab qilganligi ham madrasa yuqori did bilan bezatilganining isbotidir. Tashrif buyuruvchini birinchi navbatda zarhal va ko‘zni qamashtiruvchi bezakli naqshlar o‘ziga rom etadi. Koshinlarning rangi esa takrorlanmas darajada go‘zaldir, tadqiqotlar davomida ham bunga o‘xshash rang yarata olinmadi. Baland gumbazlaridagi koshinlari feruza rangda bo‘lib, o‘ziga xos ulug‘vorlik kasb etgan. Har bir bezak takrorlanmasligi va uyg‘unligi bilan inson ko‘zini qamashtiradi. Bezak mavzularining boyligi, naqshlarning haddan tashqari xilma-xilligi va bo‘rtma yozuvlarning jozibasi boshqa hech bir binoda takrorlanmaydi. Mehrobdagi o‘yma kosachalar zarhallanib Qur‘oni Karim oyatlaridan olingan yozuvlar orqali bo‘rtma shaklda to‘ldirilgan. Madrasaning eshiklaridan tortib ravoqlarigacha alohida did va e‘tibor bilan bezatilgan. Har bir eshik murakkab naqsh va xattotlik uslubidagi yozuvlar bilan pardozlangan. Hali obida ichiga kirmasdanoq inson ko‘zi zarhal bezaklardan qamasha boshlaydi. Hovli sahni 50x50 metr bo‘lib, hammayoq noyob marmarlar bilan qoplangan. Hujralar

tobadoniga panjaralar ishlangan. Har bir hujra yoz kunlari salqin, qishda esa iliq bo'lgan. Madrasani ko'rgan insonning me'mor mahoratiga tan bermasdan iloji yo'q.

Insonni lol qoldiruvchi jihatlardan yana biri, ayrim binolarda butun boshli bir xona devor ichiga o'yib ishlangan tokchlarga qo'yilgan sham orqali isitilgan. Hatto Xorazmdagi Juma masjidida imomning so'zlari devor teshiklari orqali butun hududga tiniq holda yetib borgan. Hududlarda yerdan zax ko'tarilmasligi uchun inshoot hovlisiga tut daraxti ekilgan. Bularning bari o'sha davr me'morlarining zakovati, uzoqni ko'ra olishi va o'z kasbining fidoiysi ekanligini isbotlaydi. Turli vositalarning sinoati hanuz topilmagani esa har bir bino qurilishidagi ishlar qayta takrorlanmaganligi va kasb siridan dalolat.

Har bir hududda o'zgacha me'morchilik uslubi bor. Vodiy ham bundan mustasno emas. Har bir tarixiy obida singari Qo'qon shahrining ramzi hisoblangan Xudoyorxon o'rdasi ham maxsus jihatlari bilan boshqalaridan keskin farq qiladi. Inshoot XIX asr 2-yarmida Xudoyorxon farmoniga asosan me'mor Mir Ubaydulla rahbarligida bunyod etilgan. Koshinlarni rishtonlik mohir usta Abdulla mahorat bilan ishlagan. Bino tepalikda baland g'ishtin poydevor bilan qurilgan. O'ziga xos tomonlaridan biri u yerda 100 ga yqain katta-kichik xonalari borligidadir.

Markazda xon qarorgohi, salommxona joylashgan. Ikkinchi hovlida haram bo'lib, har birida nozik did bilan bezatilgan o'tish ayvonlari bo'lgan. Quyma ganchdan ko'p foydalanilgan. O'rda devorlari pishiqlik g'ishtdan ko'tarilgan bo'lib, ko'plab ravoqlar qoldirilgan. Obida ustalik bilan handasiy naqshlar va parchinlar bilan pardoqlangan. Har bir xona o'yima ganchkori qilinib, shifrlarga nafis va rangdor gullar ishlangan. Devorlar noyob va takrorlanmas naqshlar bilan ziynatlangan. Ayvonlar sahniga qimmatbaho marmarlar mohirlik bilan yotqizilgan. Tashrif buyurgan inson dabdaba va shohonalik og'ushida o'zini bir lahza xon deb his etadi.

Vatanimiz hududida bularga o'xshash yuzlab obidalar mavjud. Agarda yoshlarni bu qadamjolarga olib borilsa, ular naqadar buyuk yurt farzandlari va dono insonlarning avlodlari ekanligini yana bir bor anglab yetadi. Bunday obidalar nafaqat o'sha davr uchun, balki hozirgi davr uchun xizmat ko'rsatib kelmoqda. Ularning bugungi kundagi o'rni yurtimizga sayyohlarni jalb etayotgani va butun dunyoga O'zbekiston nomini tanitayotgani bilan baholanadi.

Asosiy qism

MTT larida "Takomillashtirilgan ilk qadam" Davlat dasturi asosida mashg'ulotlar va kun tartibi tuziladi. Ushbu dastur bo'yicha markazlar shakllantirilgan bo'lib 2-

markaz bo'lmish, Qurish-yasash, konstruksiyalash va matematika markazida bolalarda sensor tarbiya, ijodkorlik rivojlanadi. Bola bir vazifani bajarishi orqali ham qurish –yasash ham matematika bilan shug'ullanish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bola ko'rgan narsasini yaxshiroq eslab qolishini inobat olgan holda , faqat rasmlardan foydalanmasdan ularga obyektlarning kichiraytirilgan modullari orqali ta'lim berish yanada manfaatliroqdir.

Har bir bola layoqat bilan tugiladi , layoqatga e'tibor qaratilsa qobiliyat shakllanadi. Bolalarning qobiliyatlarini shakllantirish esa , MT sohasidagi asosiy vazifadir.

Maqoladan ko'zlangan asosiy maqsad shuki , MT yoshidagi bolalarning ta'lim sifatini yaxshilash, qadimiy san'at asarlariga mehr-muhabbatni shakllantirish, me'moriy obidalarimizni avloddan-avlodga sof holda yetkazish barchamiz uchun ham qarz, ham farzdir. Ushbu obidalarni ziyorat qilish yosh avlod qalbida ham g'urur, ham iftixor tuyg'usini uyg'otadi. Vatanning o'tmishidan faxrlangan inson esa o'z oldiga ajdodlarga munosib avlod bo'lishni maqsad qilib oladi.

Xulosa

Bolalik umrning yorqin bahoriy tongidir. Ma'lumki, MTT lar tarbiyalanuvchilarida har doim ham tabiat yodgorliklari va qadimiy qadamjolarga tashrif buyurish imkoniyati bo'lavermaydi. Shu sababli, biz ularga ushbu maskanlarning maketi orqali badiiy tasavvurni shakllantiramiz. Bu bilan birga bolalarda ixtirochilik hissi uygonadi, qo'l- barmoq mayda motorikasi rivojlanadi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. "Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi". O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev asari, Toshkent-2017 yil
2. Temurning harbiy mahorati, T., 1996-yil Hamidulla Dadaboyev.
3. <http://google.com>
4. <http://book.uz>
5. <http://www.ilmiy-maqola.uz>